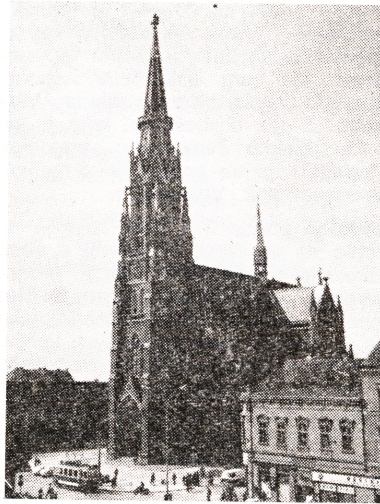

Put u Osijek

Još kao mali čitao sam knjigu Jagode Truhelke »Zlatni sancu« i maštao o svakoj pojedinosti iz donjeg i gornjeg grada Osijeka. Uoči 8. XII 1968. putovao sam u Osijek sa pjevačkim zborom iz crkve Srca Isusova u Palmotićevoj ulici kao njihov orguljaš. Veliki luksuzni autobus udobno je klizio slavonskom ravnicom. Vesela je mladitinja čavrljajući kratila vrijeme. Oranice zasijane pšenicom hitro su promicale ispred naših očiju. Negdje bi preplašeni zec pretrčao preko ceste tražeći zaklon, a jata vrana krljila su se šipokom ravnicom u to sumorno zimsko predvečerje. Duga perjanica dima otegnula se iza prvog slavonskog vlaka. »Slavonije, zemljo plemenita, vele ti si li po uzorit«, sjetih se Reljkovićevih stihova, videći blatnjave scoske puteve, po kojima gmižu traktori vučući obrani kukuruz. Gdje koji lovac u visokim čizmama kroči poljem goneci divljač. Krvava sunčeva kugla tone u sutonu zimskog dana. Kroz mikrofon dopiru zvuci narodnih pjesama, a zatim beat Toma Jonesa. Vođa puta najavljuje raspored za sutrašnji dan. Zaustavljamo se u Đakovu. Gledamo dva vitka crkvena tornju. Ulazimo u polumrak katedrale i razgledavamo Seitzove freske stvaranja Adama i Eve. Restaurator nije dosegao snagu Seitzovog izraza iako je vjerno obnovio **paletu boja**. Sjedamo u autobus i približavamo se Osijeku. Navečer u 19 sati ugledamo lijep toranj osiječke katedrale. Doznah da je biskup Strosmyer ovu crkvu izabrao za sjedište biskupije i tu da je mislio sagraditi bogosloviju. Međutim, gradnja je prekinuta... Ova crkva veoma podsjeća na đakovačku katedralu, čak je stilski i arhitektonski čišća i izrazu. Ulazimo u unutrašnjost crkve. Tiho bruje orgulje, miris tamjana dopire sa oltara. Pogled mi kruži crkvom. Gledam divni prospekt orgulja, koji izravno pristaje stilu zgrade. Nakon Mise odlazim na kor da vidim **orgulje**. Divan instrumentat, kojega je 1936. postavio bečki orguljar Mauracher. Orgulje sadrže oko 60 registara, raspoređenih na tri manuala i pedal. Sistem je elektomagnetski. Nažalost, nisu popravljene od rata, kada ih je mjestimično oštetila bomba. Steta da grad Osijek nije smogao sredstva da ovako divan instrumentat popravi. Kombiniram razne registre da bih mogao postaviti registraciju za sutrašnji koncert. Nažalost, najljepše od njih moram ostaviti po strani, jer nisu ugodeni. Čujem otprilike njihovu boju. To su jezičnjaci romantičnog i baroknog tipa (Rankett, Vox humana, Kromorn, Trompeta). Inače orgulje su tehnički savršene. Sviraonik je izrađen po modernim proporcijama, od izvrsne hrastovine. Treći manual je nešto nagnut da bi se olakšalo legato-sviranje sa drugim manualom. Raspored registara mi se djelomično ne sviđa, jer su registri II manuala prebačeni na desnu stranu, a III na lijevu. Očekivao bih suprotno. Drugi i treći manual pokriveni su žaluzijama. Zvuk orgulja je veličanstven, premda ga ne čujem u potpunosti, jer je nekoliko registara isključeno, a svi jezičnja-

ci »raštimanik«. Stilski one pripadaju klasičističkom tipu orgulja, sposobnih za svaku vrstu glazbe. Svaki pojedini registar je karakterističan. Zvuk je zasićen, romantično obojen. Gledajući sa sadašnjeg stanovišta Osijeku bi više odgovarale neobarokne mehaničke orgulje sa 25—30 registara čiji bi registri bili funkcionalniji, a manje nježni. No, stilski u ovaj tip crkve savršeno se uklapaju ovakve orgulje. Treba ih samo osposobiti. Kod večere predlažem župniku i kapelanu da ih daju popraviti i to iz više razloga: 1. jer je šteta imati ovako di-

van instrumentat, a ne koristiti ga u liturgiji; 2. jer je grad Osijek kulturni i glazbeni centar Slavonije (glazb. škola, opera) pa dolikuje da i katedrala prednjači u glazbi; 3. jer bi se na ovom instrumentu mogli održavati orguljski koncerti, koji su već stekli tradiciju u Zagrebu i za koje bi vjerojatno postojao dovoljan interes kod starijeg i mlađeg svijeta; 4. pa bi prihodi sa koncerata, barem na početku, mogli nadoknaditi sredstva utrošena za popravak orgulja. Ne znam da li sam ih uspio uvjeriti u taj plan.

Nakon večere razilazimo se na spavanje. Nedelja. Sviće hladno i ocjelno jutro. Slavonska magla polako se diže sa ulica. Sećem sa zborovodom razgledavajući grad. Lijepe, prostrane ulice, okićene neonskim reklamama, gdjekoji prolaznik. Širokom avenijom, zasadenom platanama odlazimo do donjeg grada. Krasne vile pružaju se s jedne i s druge strane ceste. Mutna i nemirna teče Drava noseći hladni dan zime. Nekoliko kruškolikih, baroknih tornjeva izviruje iz starinskih zgrada. Žurimo prema franjevačkoj crkvi u kojoj ćemo navečer pjevati misu. Usput se zaustavljamo u župnoj crkvi, gdje je propovijed. Izenađuje nas lijepa nutrina barokne crkve, osobito glavni oltar. Izlazimo na kaldrmu. Pusta ulica, negdje se prošulja mačak, a malo podalje stražar u bundi čuva kasarnu. Lijepa naša Slavonijo! Kako si mrtva i pusta! Veliki barokni kip Presvetog Trojstva okružen sa četiri svetačka lika, pokrivena patinom. Oko njega prostran trg. Golubovi traže zrnje. Stižemo u franjevački samostan. Kroz dugački labirint samostanskih hodnika ulazimo na kor. Visoki franjevac upravno propovijeda. Odjekuju riječi u polupraznoj crkvi. Prostorom dominira bogati oltar sa pozlaćenim anđelima. Na koru male Hefere-

rove orgulje od 10 registara. Čekamo dok svrši propovijed da im čujem zvuk. Casna sestra svira u stilu gajdi. Zvuk starinski, sipljiv, no ipak ugodan. Znači i ove orgulje zamiru. Dogovaram se s dirigentom da izmijenimo plan pjevanja pod večernjom Misom. Ovdje bi se teško razaznavala polifonija. Zato ćemo Perosićevu misu pjevati u 10 sati, a Griesbacherovu navečer. Izlazimo polako razočarani i vraćamo se prema katedrali. Susređemo poneku domaću, koja brzim koracima napušta tržnicu ili starije ljude koji zastaškaju ulicama čitajući novine. Osiječki tramvaj klizi prema centru. Grad se budi. Veliko zvono ugodnim brujanjeta zove nas na Misu. Svijeta nema baš odviše! Spava Slavonija! Pod svodovima katedrale odjekuje mladenački glasovi u lijepim, polifonim spletovima Perosićeve mise. Orguljaš se trudi da najljepšim registrima prati zborno pjevanje. Zamire i posljednji akord poslušija. U 16 sati održavamo vokalno-instrumentalni koncert za građane Osijeka. Skupilo se nešto oko 120 ljudi. Ne znam da li je slab interes ili hladnoća ili slaba organizacija. No, ovo je svakako mali broj prema 100.000 stanovnika, koliko ih navedno Osijek broji. Program koncerta je slijedeći:

- F. Dugan — Molitva, četverglasni mješ. zbor
- J. S. Bach — Preludij i fuga u C-duru
- J. Haydn — Tenebrae facte sunt
- F. Dugan — Toccata u g-molu orgulje
- D. Markulin — Panis angelicus, zbor, solo i orgulje
- A. Vidaković — Fantazija i fuga
- G. F. Händel — Alleluja, zbor i orgulje

Koncert je popraćen kratkim komentarom. Bio sam previše zabavljen orguljama, pa nisam vidio kako je reagirala publika. Čini se ipak, da je svijet izlazio zadovoljan. Pod sigurnim vodstvom dirigenta Tomasića zbor je efektan i stilski ujednačeno izveo svoj program. S puno dobre volje podnijeli su pjevači hladnoću crkve da bi svojim pjevanjem zagrijali srca slušalaca. Orguljaš je osobito uvjerljivo izveo Vidakovićevu Fantaziju i fugu, koja je na ovom instrumentu zvučala majestozno.

Nakon kratkog odmora prevezli smo se do franjevačke crkve gdje smo otpjevali Griesbacherovu misu »Stella maris« uz pratnju onih jadnih, malih orgulja. Budući da registri nisu svi funkcionirali to se orguljaš morao služiti stalnim kombinacijama (P, MF, FF) koje su kasnile i usput ispuštale čudne nekakve alikvotne, koji su pobuđivali na smijeh. Bilo bi stvarno smiješno da nije bilo žalosno. Po završetku Mise povećerasmo i smjestismo se u autobus. Osječka je mladež obilazila oko autobusa i zahvalno mahala pjevačima. Neka razdragana starija gospođa oduševljeno izvikuje: »Joj, tak ste lepo pevali. Onaj debeli je tak krasno peval da se luster njihal.« U vedrom raspoloženju krenusmo put Zagreba. Prošao je naporan i poučan dan.

Kad sam poslize ponoći pješačio kući, počeo je praminjati u Zagrebu prvi snijeg. Bio sam nekako tužan. Sjetih se divnih slika iz dječaćkih dana, kad sam vođen maštom uživao u ljepoti i životu gornjeg i donjeg grada Osijeka. Stvarnost je ovaj put puta bila sumorna i siva. No, možda će ipak jednom veselo zaburiti osječke orgulje iz svih svirala i one velike i one male, da probude i pozovu na nove, ljepše koncerte naše »plemenite i uzorite Slavonce«.